

„Iparkodtam mindig önmagamhoz hű lenni . . .”

BESZÉLGETÉS BÁLINT SÁNDORRAL*

Bálint Sándor, az etnográfusok doyenje, a „legszögedibb szögedi” könnyű helyzetben van a ma induló etnográfusokkal szemben, hiszen élete első szakasza olyan néprajzi környezetben játszódott le, mely soha vissza nem idézhető, amely ma már csak visszaemlékezésekből ismerhető meg, vagy regényekben olvasható. Sándor bátyám alsóvárosi származású. Mondd, változott a világ azóta Alsóvároson?

Bizony nagyot változott, és hogy ha visszagondolok a gyerekkoromra, mondhatom, még szinte teljességében éltem át a szegedi népeletet, amit Tömörkény, Kálmány Lajos, mások örökítettek meg. Érdekes, ők inkább a Felsővárost kutatták, vizsgálták, Alsóváros csak úgy ritkásan került a tolluk alá.

A Pálfy utca olyan környezet volt, amelyről talán legigazibban Te tudsz szólni.

A Pálfy utca Alsóvárosnak a leghosszabb utcája, régi szögedi családnak az emléközetit őrzi, ez a család adta a Pálfy János híres kovácsmestert, aki a modern paprikatechnikának, az úgynevezett hasításnak és a finomabb gőzmalmi őrlésnek volt úttörője. Ebbe az utcában élt a híres Bukusza Ignác bőrdudás, vízimolnár, akit még hallottam részben, amint lakodalmakban muzsikált, részben pedig, amint a regrutákat kísérte az alsóvárosi utcákon, akik végigdalolták, végigkeseregtek az újoncidejüket, amíg be nem vonultak.

És a családi környezet ugyancsak . . .

A családi környezet . . . Az Alsóvárosul azt szokták mondani, hogy paprikaváros, s ez csakugyan igaz is, a paprika volt a fő kereseti forrása ennek a népnek. A családom végigcsinálta a paprikatermelésnek és a paprikaiparnak a legfontosabb állomásait, az édesanyám kislány korában még rúgta a külűt (ilyen mozsárszerű emelő valami, ebben törték nagyon apróra a kemencében szárított paprikát), azután volt a családnak vízimalma, végül aztán áttértek a paprikahasításra is, amivel elérték azt, hogy a paprikának a csípősségét csökkenteni tudták. Talán dicsekvés nélkül mondhatom, hogy a szegedi paprikakultúrának a nagyja fejlesztésében az édesanyámnak is volt valami része.

Mennyit változott azóta a Pálfy utca? A házak megvannak?

A házak lényegibe megvannak, sajnos valami döbbenetes közöny, meg nem értés folytán a napsugarak eltűnedeznek a házaknak a homlokzatáról.

Én azt hiszem örökké nem is lehet megtartani, hiszen változik a városkép, változnak a háztípusok, mint ahogy a középkor házai is eltűntek; ez inkább egy időszakra jellemző.

Igen, feltétlenül. Valami szimbolikus jelentése is volt ennek a napsugárnak, de mégis úgy sajnálom, hogy valamilyen formában, változtatva, nem került át a napsugár a szegedi családi házaknak a dekorálásába. Nem találtam egyetlen egy modern épületet (gyönyörű épületeink vannak, emelkedtek ép-

* Az 1977-ben, Bálint Sándor televíziós portréfilmjéhez előzetesként folytatott beszélgetés szerkesztett szövege.

pen az utolsó 25—30 esztendőben is), ahol ezt a napsugaras motívumot valamiképpen mint városjellemzőt alkalmazták volna. Másik föltűnő dolog, hogy azelőtt alig volt a Pálffy utcában olyan ház, amelyikből ne járt volna ki kocsi, ló, illetőleg a csordára tehén. A csordajárás kb. az első világháború végén tűnt el, a kocsit és a lovat pedig a modern technika (a nagy változások, amelyek a mezőgazdaságunkat is érték) sodorta el. Azonkívül ma azt lehet mondani, hogy olyan, aki közvetlenül a földművelésből él, mint tsz-dolgozó, nagyon kevés van, inkább csak az idősebbek között. Természetesen a háztáji kertészkedés elég jelentős, részben a nagy kertekben, részben pedig a Hattyas Ballagító kertségeiben, amik a rendező pályaudvar körül terülnek el. Ez inkább az asszonyoknak a dolga. A férfiak természetszerűen, egész logikusan, olyan pályákon helyezkedtek el, amelyeket részben a mai modern civilizáció, részben pedig a szocialista korszak hozott magával. Tehát igen nagy számmal mentek el autósoknak, sofőröknek, azután vasutasoknak, technikai pályát választottak, és ma már, hála az egyetem jelenlétének, a diplomás pályákon is szép számmal működnek alsóvárosi parasztsarjadékok.

Vajon a gondolkodásuk megváltozott-e az alsóvárosiaknak?

Nagyon érdekes, hogy a gondolkozásban is történtek változások. Elsősorban talán azt mondanám (én ragaszkodom a szögedi tájszólásomhoz, szépnek találom, a hangzása úgy érzem, külön értéke a magyar nyelvnek), hogy a szögedi beszéd jóformán visszaszorult a családi körbe. Ma is, a legfiatalabbak is kifogástalanul beszélnek a szögedi tájszólást, de már kint a munkahelyükön, aztán kint a közéletben, boltokban, ott már restellnek így beszélni, és kettősség fejlődött ki a nyelvhasználatukban. Én hiszek abban, ez azért nem fog kikopni, valamiképpen megmarad.

Ha már itt tartunk Sándor bácsi, mióta „ö-znek” Szegeden? Vagy miért ö-znek Szegeden?

Ez nem egészen könnyű kérdés, a nyelvtudomány sem felelt meg egész világosan és föllebbezhetetlenül arra, hogy ö-zés mióta van, hogyan alakult ki. Bárczy Géza foglalkozott ezzel a kérdéssel legelőször, és ő azt állítja, hogy az ö-zésnek a fészke Baranya és innen Baranyából sugárzott szét, részben az Alföldre, részben pedig a Dunántúlra és délkeleti részére. Ő azt állítja, hogy valamelyik honfoglaló törzsnak ez külön tájszólása volt. Most hirtelen nem jut az eszembe, melyik törzset nevezte meg, de ez természetszerűleg föltevés. Kétségtelen azonban, hogy akkor, amikor az írásbeliség a XVI. sz. folyamán kezd terjedni a polgári, a parasztpolgári körökben is, akkor már szegedi fiak az írásaikban ezt az ö-ző tájszólást használják, akár a levelezésükben, akár pedig az irodalmi alkotásaikban is. Tudjuk azt, hogy Szeged a XVI. sz. elején igen jelentős gazdasági élettel és műveltséggel dicsekedhetett, ami maga után vonta az írásbeliséget is. Sajnos a hódoltság korából nagyon kevés iratunk, levelünk, közéleti följegyzésünk van, miután ezek teljesen tönkrementek, sajátos módon nem a török időben, hanem a török után valami rosszindulat következtében. Már a XVI. században az ö-ző tájszólás kimutatható. Én nagyon sajnálom, hogy ez az ö-ző tájszólás nem tudott irodalmivá lenni, sem a XVI. században, sem a XVIII. sz. végén, amikor Dugonics a maga szegedi ö-ző szavával hatást gyakorolt a magyar szellemi életre. Ő az irodalmi népiességnek az atyja, s a nyelve is, ez a szegedi szava is közkedvelt volt. Azt lehet mondani, az ö-ző tájszólást itt az Alföldön úgy képzelhetjük el, hogy a Duna—Tisza köziben teljesen az ö-ző tájszólás virágzott a középkorban, a XVI. században azonban jött a török kor, mikor a török a maga sajátos adózási rendszerivel előidézte a pa-

rasztvárosoknak a kialakulását, azután az alföldi sűrű településhálózatnak a pusztulását. Tudjuk, hogy a lakosság behúzódott a nagyobb parasztvárosokba, Szegedre, Kecskemétre, Nagykőrösre és így tovább, és ott élte életét, körülötte puszták, jószágtartás stb. volt. Az Alföldön most azt látjuk, hogy az alföldi népnek beszédje nem egységes. Egész határozottan meg lehet állapítani azt, hogy azok az alföldi faluk, városok, települések, amelyek nem ö-ző tájszólást beszélnek, azok a XVIII. századtól települtek erre az elnéptelenedett vidékre, viszont a városok, azok szigetként átvészelték a hódoltságot, és ezek megtartották máig a középkori ö-ző tájszólást. Erre kitűnő példa a Szeged melletti Dorozsma vagy Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Vásárhely, Szentés eltérése.

Térjünk vissza megint a gyermekkorhoz. Ez az alsóvárosi környezet meny-nyire befolyásolt Téged, mikor az Egyetem padjai közé kerültél (úgy tudom, hogy a szegedi és a budapesti egyetemen)? Az etnográfiahoz hogy vezetett el, hiszen magyar szakos tanár vagy?

Talán ott kezdeném, hogy nem nagyon volt kedvem tanulni, amikor az elemi iskolának a IV. osztályát elvégeztem. Közvetlenül a világháború következtetett utána, az édesanyám azonban nem engedett és beíratott a polgári iskolába, a Boldogasszony sugárúti, a mai Április 4-i iskolába, ami most a Főiskolának az épülete. Ottan olyan kiváló tanáraim voltak, mint: Cs. Sebestyén Károly osztályfőnököm, azután Csefkő Gyula, a híres nyelvész. Nem mondhatnám azonban azt, hogy ezektől kaptam volna néprajzi inspirációt (bár büszke vagyok rá, hogy tanítottak), mert mit is mondtak volna olyan apró gyerekeknek. Egy dolgra szeretnék az édesanyámmal kapcsolatban visszatérni. Azt mondták neki a rokonok, hogy nem jól csinálod, hogy a fiadbul urat nevelsz...

Látod Sándor bácsi, nagyon érdekes dolog, hogy hogy változik a tudományos világ helyzete is, hiszen ma olyan hírvű kutatónak, mint Csefkőnek vagy Cs. Sebestyénnek egyszerűen dehonesztálna általános iskolában, ha úgy tetszik polgári iskolában tanítani. Akkor azonban más körülmények között nem is hiszem...

Azt hiszem, nem is voltak elégedetlenek a helyzetükkel.

Szóval az édesanyámnak azt mondták: urat nevelsz a fiadbul, majd meg-látod, hogy cserben hagy, hátat fordít, csak pátyolgasd az uborkafára felkapaszkodott paraszfiadat. És bennem akkor gyermeki fővel olyan fogadás tá-madt, hogy én nem akarok ilyen lenni. Én hű akarok lenni az édesanyámhoz és ahhoz a világhoz, amelyikben életem.

Tehát akkor úgy értsem, hogy a Szögedi nemzet című könyved óriási, több ezer oldalas kézirat, most nyomdában van, ennek a korszaknak köszönhető, innen indul el...

Föltétlenül. Ezért bizonyos tekintetben azt merném mondani, hogy a Sze-gedi szótár-nak, amelyik a szegedi nyelvjárásnak szeretne az enciklopédiája len-ni, azután ennek a nagy szegedi monográfiának is voltaképpen én vagyok a forrása, azokat a gyerekkori élményeket tudatosítottam magamban. Termé-szetszerűen a legszigorúbb kritikával és ellenőrzéssel, megkérdeztem másokat, idősebbeket, aztán például mondjuk, amikor iparral, népi iparággal foglalkoz-tam, akkor azt csináltam, hogy két mesterembert is megvallattam, hogy pontos információknak, adatoknak a birtokába jussak, és az az időszak, amit, merem mondani, a *Szögedi nemzet*ben megörökíték, az kb. az 1848 és 1914 közötti éveknek a tükörképe. Még találkoztam az öregapámmal is, aki 48-at átélte, azután jött a vízszabályozás, a szegedi nagy víz, azután a tanyásodás, az-után a lassú urbanizáció, átalakulás.

Ezek szerint a Szegedi nemzet, Szögedi nemzet, azt jelenti, hogy a szögedi Alsóváros, mert hiszen Alsóvárosról van szó és hozzátartozik Alsóvároshoz az egész Szeged vagy Szegedhez Alsóváros...

Lényegiben igen. Tulajdonképpen Alsóvárosnak és hozzátehetném, talán Alsótanyának rajza ez a könyv. S Domaszék, Mórahalom, Zákányszék, Nagyszéksós, Röske foglatatát adja, természetsszerűen mindig kiegészítettem első-sorban Tápénak a hagyományvilágával.

Szerinted annyira különbözik a szögedi nemzet a kecskeméтитől vagy a nagykőrösitől mondjuk, hogy jogos ez a meghatározás?

Én úgy érzem. Visky Károly írja egyik munkájában, amelyikben az etnikai csoportokkal foglalkozik, és ebben igazat adok neki, hogy tulajdonképpen minden alföldi parasztváros önálló néprajzi tájegység. Hát valami olyanformán, mint ahogy beszélünk Sárközről, vagy beszélünk Göcsejről, vagy Hajdúságról, vagy Sárrétről, vagy nem tudom. Szóval ezek a 200 esztendőss összeszorultságban olyan jellegeket formáltak ki, melyek föltétlenül egy bizonyos eredetiségre vagy sajátosságra vallanak. Persze rendkívül jó volna az, hogy ha azt a munkát, amit én iparkodtam elvégezni, más hasonló helyzetű parasztvárosok is elvégezték volna. Sajnos ebben a tekintetben csak Kiss Lajosra hivatkozhatom, aki hatalmas munkát végzett Vásárhelynek a néprajzi feltárásával. De például Kecskemétről már ez nem mondható el — bár ott is történtek, főleg a jószág-tartással kapcsolatosan, szép eredmények, de úgy egyetemlegesen és részleteiben nem történtek ilyen kutatások. Pl. rendkívül örülnék annak, hogy ha valaki megírná, vagy fölgyűjtené, földolgozná Vásárhelyi szótárnak, vagy Kecskeméti szótárnak, vagy Halasi szótárnak a formájában azt, amit én a szegedi nyelvet illetőleg iparkodtam elvégezni. Így rágyünnénk a hasonlóságokra, egyezésekre, azután az eltérésekre is. Természetesen a hasonlóságok eléggé eleve-nek, de mégis van valami, amelyiknek a viseletben, azután a táplálkozásban, a világgépben vagy mondjuk a vallási világgépben vannak bizonyos társadalmi konzekvenciái, amelyek mondjuk, a nem hitiből élő embört is azért kötelezik. Már, mondjuk, a vásárhelyi, vagy makai, vagy halasi, vagy nagykőrösi reformátusságnak a portréja, már paraszti portréja, vagy Kecskemété. Hogy aztán ezt a vizsgálatot ma el lehetne-e végezni, nem késtünk-e el, az más kérdés.

Inkább térjünk vissza Hozzád: a polgári iskolából a budapesti egyetemre kerültél.

Szegeden érettségiztem a Piaristáknál. Nem érzem azt, hogy ott nagyon jelentős néprajzi impulzusokat, ösztönzéseket kaptam volna. Szegeden 1921-ben megnyílt az egyetem, és akkor beiratkoztam, 22-ben, a szegedi egyetemnek a bölcsészeti karára. I. és II. évetem Szegeden végeztem, a III. évetem Budapesten, a IV. évet újra Szegeden. Kétségtelen, hogy a szegedi egyetemnek volt egy bizonyos karaktere, amit részben Kolozsvárral hozott magával, részben pedig alkalmazkodás révén itt alakult ki. Első, hogy úgy mondjam, mesterem a néprajzi kutatásban Solymosi Sándor volt, ki III. éves koromban Budapesten magántanárként adott elő. De talán ennél is megragadóbb volt az a példa, az a hatás, amit Herrmann Antaltól kaptam. Herrmann Antal talán a legkülön-
cebb magyar néprajzi kutató volt, első-sorban a cigányságnak a néprajzával foglalkozott, egészen romantikus körülmények között végezte ezeket a vizsgálatokat, erre nincs idő kitérni. Ő annyira hozzászokott ahhoz, hogy magával ne törődjön, hogy hatalmas szakállat eresztett, haja a vállát verte, öltözködéssel egyáltalán nem törődött, elfelejtett gallért föltenni az ingére, aztán cukorzsi-neggel kötötte át a nadrágját, de így volt a hittel is. Abban az időben már

nem nagyon látott, úgy botorkált az utcán is. És hasonlóképpen előadásra is bejött, nem tudott már prelegálni, olvasni jegyzetből, hanem rögtönzött ott a katedrán, elbeszélte az ő élményeit, néprajzi pályájának különböző viszontagságait, és azután esetleg kérdezősködött, úgyhogy éppen ez a lobogó lelkesedés, ami Herrmann Antalban élt, az valamiképpen rám is ráragadt. Az alsóvárosi örökséggel kapcsoltam össze ezt is. Na és a 20-as években, az egyetemi fiatalságnak a körében — még akkor nem volt olyan erős az Ady-kultusz, de mutatkozott Adynak, Szabó Dezsőnek a hatása, bár Szabó Dezsőt kritikával hallgattuk, azonkívül akkor jelentkezett Tamási Áron — ezek mind erősítettek ezt az elkötelezettséget bennem. Mégis talán az egyik legdöntőbb élménye a fiatalságomnak az volt, talán IV. éves hallgató voltam, mikor Bartók Béla Szegeden föllépett. Zongoraestjén hallgattam csodálatos preklasszikus olaszokat és műsorának a második felében magyar parasztnóta-feldolgozásokat, a legmagasabb művészi fokon természetszerűen. Akkor rádermedtem, hogy ezek ugyanazok a nóták, amiket én gyerekkoromban hallottam, lakodalomban táncoltak rá, és így tovább, tehát valahogy a legmagasabb, a legkorszerűbb műveltség és e között a paraszti tradíció között valami összefüggés van, valami mély humanizmus kötheti ezt a kettőt össze egymással. Hát aztán így volt, hogy már egyetemi hallgató koromban is gyűjtöttem nótákat, majd elkezdtem a tájszólásnak a föl kutatását, nyitott szemmel jártam parasztlakodalmakon, temetésökön, aztán olvastam is természetszerűen. Egy ideig úgy látszott, hogy irodalommal fogok foglalkozni. Éreztem, hogy valamit köll csinálnom, de...

Irodalomról jut eszembe, Juhász Gyulát ismerted személyesen?

Sajnos személyesen nem. Juhász Gyula azokban az években már annyira elzárkózott, hogy nem lehetett hozzájutni. Például, amikor a *Fiatalkok, még itt vagytok* című kötete megjelent, nem volt hajlandó fogadni Magyar Lászlót, a jeles újságíró, aki egyúttal Juhász Gyulának a titkára is volt, és azután néhányunkat (emlékszem Tolnai Gáborra, Buday Györgyre, Ortutay Gyulára, Radnóti-ra, magamra). A mai Juhász Gyula utcában lakott már akkor, mert az egyetemi építkezések elkezdődtek. Magyar László előkészítette a dolgot, hogy üdvözljük őt és átnyújtsuk a kötetet, az első példányt, ami a nyomdából kikerült, és akkor az édesanyja zavartan kijött, ne haragudjanak az urak, de a fiam olyan lelkiállapotban van, hogy képtelen Önöket fogadni. Ismertem személyesen viszont Móra Ferencet. Egy népzenei gyűjtés hozott össze bennünket, Lajtha László gyűjtött itt Szegeden, és ott nálunk Alsóvároson, az utcai háznál is gyűjtöttek össze paprikahasító lányokat és öreg parasztasszonyokat, akik Lajthának énekeltek. Mórával többször is találkoztam, elég nehéz idők voltak, az állástalanság, bizonytalanság, de amikor már egy közelebbi kapcsolat kifejlődhetett volna, mikor én is elv tudtam volna állni valamivel, akkorra meghalt. Döntő fontosságú esemény volt az életemben és az egyetem életében is, hogy 1929-ben Solymossy Sándort kinevezték a szegedi egyetemre, a néprajz professzorává. Solymossy Sándor folklorista volt, főleg a magyar ballada és népmese keleti összefüggéseivel foglalkozott. A budapesti ismeretség révén a gyakornoka, majd a tanársegéde — díjtalan gyakornok és díjtalan tanársegéd — voltam 5 éven keresztül mellette. Aztán közben elmentem tanárnak a tanítóképzőbe, mert kilátástalan volt, hogy itt az egyetemen véglegesítenek, 1933 táján, amikor a nagy világgazdasági válság miatt nagy takarékosági akciók voltak. Solymossy sajnos 1934-ben nyugalomba vonult, és látszott, hogy a néprajzi tanszék nem marad Szegeden. Akkor hirtelen elhatározta, hogy annak a néprajzi kezdeményezésnek, ami az ő nevével elindult itt Szegeden az egyetemen,

legyen valami folytatása. Sebestyén Károlyt a tárgyi néprajz magántanárává habilitálta, engőmet pedig a folklór, szellemi néprajz területén habilitált. Sose felejttem el, nagy hálaival tartozom neki. Egy alkalommal azt mondja: Fiam, én magát szeretném magántanárrá habilitálni. Mondom: Professzor úr, én azt még nem érdemlem meg. Erre azt válaszolta, felejthetetlen számomra: Kedves fiam, ahhoz magának semmi köze, hogy én mit akarok magából. Azután csakugyan a habilitáció 30 éves koromban megtörtént. 1934-től kezdve 1964-ig bezárólag, 30 éven keresztül különböző egyetemi grádulásokban előadtam a szögedi egyetemen.

Hallottam egy sor nevet: Tolnai Gábor, Buday György, Ortutay Gyula, Erdei Ferenc. Ez a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma...

Ők fiatalabbak voltak nálam. Fiatal korban, tudod, az évfolyamok közötti különbségek erősebbek, mint később. Úgyhogy én már végeztem akkor, amikor kezdtek ők egyetemre járni, de nagyon jóba voltam velük, Buday kezdeményezte az agrársettlemet mozgalmat.

Buday jogász volt, Buday joghallgató volt...

Joghallgató volt, az édesapja az archeológia professzora az egyetemen. Láttuk a parasztságnak, főleg a szegényparasztságnak az elesettségét, és az angol settlemet mozgalomnak a példájára, amikor egyetemi hallgatók és mondjuk értelmiségiek önkéntes szolgálatból segítséget vállalnak munkás- és parasztcsaládok mellett, hogy az ügyeiket, bajaikat elintézzék, teljesen ingyen, ez nem intézményszerű, hanem társadalmi mozgalom volt — ezt próbálta ő meghonosítani. És hát részben az én révemen is, miután neköm volt a parasztsággal a legtöbb kapcsolat, megindult ez a munka. Néhány füzet is jelent meg, több kiszállás a szegedi, vásárhelyi tanyavilágba, azután később fölzárkózott mellettem és a Buday mellett néhány fiatalabb évfolyam is. Nevezetesen 1929-ben, 30-ban és a következő évben kerültek az egyetem bölcsészeti karára Tolnai Gábor, Radnóti Miklós, Baróti Dezső, a matematikára Tomori Viola, aki egyébként nagyon érdekes paraszt lélektani vizsgálatot folytatott, azután a jogi karon is volt néhány fiatal, aki nagy érdeklődést mutatott ezek iránt a kérdések iránt: Erdei Ferenc, Reitzer Béla. Azután Bibó István. Ezek kívül maradtak. Én magam is. Aztán az írók közül csatlakozott ehhez a közösséghez — mindig megmaradt laza közösségnek — Berczeli A. Károly, Széll István nevű igen jó képességű joghallgató, hasonlóképpen Hont Ferenc, aki akkor tért vissza Párizsból, ahol színháztörténeti, rendezői kutatásokat végzett. [...] Én kívül álltam, kívül maradtam valamiképpen, mint ahogy nem volt tagja ennek a Fiatalok Művészeti Kollégiumának Erdei Ferenc sem, azért a barátság és a kollaboráció fennállott mindig. Ezek aztán próbáltak más irányban is mozdulni, pl. a színházkutatás irányába, megjelent a Színpad című folyóirat, Hont Ferencnek a szerkesztésében, aztán különböző kis monográfiákat adtak ki, amiket a szegedi fiatalok írtak, aztán naptárak, Radnótinak két kötetét is, két fiatalkori kötetét is ez a Művészeti Kollégium adta ki. Nagy sikert aratott a Magyar Népballadák, Székely Népballadák című kötet, amit Ortutay szerkesztett és Buday illusztrált, hasonlóképpen Ortutaynak a nyírségi gyűjtése, mesegyűjtése, amit szintén Buday illusztrált, mind a kettő bibliofil kiadásban jelent meg. Na mostan ezek a fiatalok elvégezték a tanulmányaikat, úgyhogy a legnagyobb részük elkerült Szegedről, Budapestre leginkább, én itt maradtam. Valahogy olyan nehéz lett volna elképzelni, hogy ebből a városból, hosszabb időre, akár még a hivatás érdekibe is elszakadjak.

Igen, nagyon érdekes tradíciónak, rossz tradíciónak mondható ez a kiraj-

zás. Tudjuk, éppen Bálint Sándor kutatásaiból is, hogy a középkorban Szeged talán az egyetlen magyar város, amelyből több mint százan tanultak külföldi egyetemen, Párizsban, Krakkóban, Bolognában, Padovában, és ezek közül nagyon kevesen tértek vissza. Szóval valamilyen módon Szegedről igen sokan mennek, elsősorban napjainkban a fővárosba, az ország más részébe is. Én, aki 20 éve vagyok itt, úgy érzem, mintha Szegeden kisebb lenne a lokálpatriotizmus, mint más magyar városokban. Érzed ezt Te is? Miért van ez?

Ezt nehéz megmagyarázni néhány szóval. Kétségtelen az ősi példabeszéd, hogy senki sem próféta a maga hazájában. Ez sok vonatkozásban megnyilvánul itt Szeged esetében is, elég csak ha Kálmány Lajosnak és Juhász Gyulának az életére utalok, bizonyos vonatkozásban még Móra Ferencre is utalhatnék. Valahogy van egy hivatalos vonal, amelyik elsősorban...

Na de azok is szegediek...

Persze a hivatalos vonal is szegedi, de talán ezek a kiemelkedő személyiségek két lépéssel előbb vannak.

Ez is így van mindenhol a világon.

Igen. Nem tudnám megmagyarázni, de különös, hogy így van, hogy sokan itthagyták a szülővárosukat, akik nagyon szerették a várost, és nem érzik magukat jól, ahol éppen élnek, de hát nem...

Ez egy különleges dolog. Hiszen Szeged irodalmi hagyományaiiban igen sok olyan neves magyar író található, aki megfordult a városban. Gondoljunk Mikszáth, Babits, Gárdonyi nevére, és még lehetne sorolni, megfordultak, szerettek Szegeden, megszerették a szegedieket, aztán elmentek, és nem tudtak megragadni valamilyen módon. De maguk a szegediek sem tudtak megmaradni.

Ez igaz. Nehéz, nem is tudnék egészen elfogadható feleletet mondani. Talán nem árt azért, hogy így van, mert az a... hogyismondjam, az a sok érték, valahogy beleépül az egész országnak a vérkeringésébe, ami innen indul ki.

Igen, ezzel egyetértek, és a szegedi ember nyíltszívű, barátságos, vendégszerető, könnyen befogadja az idegeneket, de az ellentmondást valahol máshol kell keresni, másrészt az ország más részén is rengeteg tehetséges ember nevelkedett fel, akik azért visszahúznak, vagy odahúz a szívük. Gondoljunk a patiki diákok találkozájára, vagy a makaiak összetartására.

Gondolom, a magyarázat az, hogy Szegednek a társadalmi fejlődése eléggé hullámzó volt, különösen az árvíz óta, de azelőtt is. A város el volt foglalva olyan feladatokkal, mint pl. azzal, hogy magyar várossá legyen. 1848, sőt 67 előtt a Palánknak a polgársága német volt.

Mint ahogy Budán is német volt...

...És azután a 67-es korszak után kialakult az állami bürokrácia, egy egész csomó hivatalnok betelepült Szegedre, akinek nincsen sok köze, érzelmi köze Szegedhez, mert a hivatalnokot helyezik ide-oda, és tulajdonképpen nem érzi szülőföldjének, otthonának a várost. Pláne ezek urak voltak, Szeged pedig mindig megőrizte a maga parasztvárosi karakterét. Ezek persze mind tapogatózások csak. Most pl. rendkívül izgalmas kérdés az, hogy az olajmezőknek a föltárásával sokan bevándoroltak Szegedre. Ez Szegednek gazdasági jelentőségét nagymértékben emelte, de most a kérdés az, hogy ezek az emberek be tudnak-e taglalódní első-második generáció folyamán abba a szegedi világba, amit mi olyan jellegzetesnek érzünk. Elsősorban valami emberi nyugalom, aztán más embernek a megbecsülése, az emberséginél fogva. Szegeden nem lehetett imponálni sose azzal, hogy kérem, én nemes ember vagyok. Az olajbányászat ideköltözése és a város iparosodása szellemi pezsdülést is jelent.

Az endogámia valamilyen módon egészségtelen is. Bizonyos vagyok benne, hogy ez aztán a későbbiekben pozitív erőként fog jelentkezni, persze, nem a mi generációnkban, hanem majd talán később, ezt meglátják utódaink.

Most megváltozott a város, Alsóváros, parasztváros eltűnt, Felsőváros ugyancsak átformálódott, ipari várossá alakult Szeged. Van-e ennek az ipari néprajznak kutatója, vagy gondolsz-e arra, hogy valakinek ezt is kéne csinálni?

Természetesen nagyon érdekes kérdés, és gondolkoztam rajta sokat, hogy nem tudok hirtelenében más magyar várost (lehet hogy van, ha egy kicsit utánanéznék, mondjuk talán Pécs), amelyiknél egy speciális helyi iparág fejlődött nagy jelentőségűvé, sőt világszerte jelentőségűvé. Rögtön mondom példákat erre. Itt van a paprika, amelyet háziiparszerűen műveltek, nyilván a török adta át, éppen úgy, mint a dohányt vagy a kukoricát, és eleinte orvosságként használták. A Tiszának a kiöntései a maláriás fertőzésnek a melegágyai voltak, ez ellen használták. Később azután a napóleoni háború, az első világháborúnak a blokádjai fűszerhiányt idéztek elő, és fölfedezik a paprikát. Na és ez a paprika, csodálatosképpen a világon legelőször, túlhaladva az amerikai szülőföldet is, egy világmárkává fejlődött, az egész földet Szegednek a piacává tette. Ez az egyik, s ez voltaképpen most is megvan; a paprikafeldolgozó vállalat, az ezekből a kemencékből, meg különül nőtt ki, egy évszázados vagy másfél százados fejlődés végén. Most ünnepelte az ún. kendergyár a 100 éves évfordulót. Nagyon jól tudjuk, hogy ez egy egyszerű kötélgyártó műhelyből fejlődött ki, és lett azzá, aminek ismerjük. Nem tudok hirtelenében más ilyen kendergyárat, ennek a vállalatnak a megalapítása megelőzte a kapitalizmust.

A hazai kapitalizmusnak egy ilyen korai vállalkozásként...

A harmadik pedig a szalámigyártás. A szegedi szalámi tudjuk, hogy szintén az egész földön elismert, keresett. Ez pedig úgy alakult ki a régi Osztrák—Magyar Monarchiában. Szokás volt, hogy a katonafiakat másfelé, messzire vitték el, olyan tájakra, amelyeknek a nyelvét ezek nem beszélték. Ez egyensúlytartás miatt volt szükséges. Tudjuk azt, hogy 1859 előtt Lombardia a nagy monarchiához tartozott. Szegedi fiúk, többek között rókusi disznóvágóknak a gyerekei is ott szolgáltak Lombardiában, hosszú éveken keresztül. Látták ott Verona, aztán Bergámo környékén az olasz szalámigyártást, teljesen új volt a számukra. Ellesték a technikáját és a múlt század 40-es, 50-es éveiben legelőször rókusi disznóvágók (ez egy különleges szegedi háziipar volt) kísérleteztek a szalámigyártással. Később azután ügyes, vállalkozó szellemű emberek kapitalista módon is megszervezték ezt a foglalkozástechnikát, és ma tudjuk, hogy a szegedi szalámi mennyire kapós. Ezeknél látjuk azt, hogy — amit kedves voltál kérdezni — ezek a szegedi népi iparágak hogyan válnak különlegessé, nemcsak országos, hanem világra szóló különlegessé is. Mindebben okvetlenül benne van a szegedi embernek a hallatlan munkakedve, kísérletező ereje is. Kiseb dolgakban is, pl. a szegedi papucs. A papucs a szegedieknek a kezét dicseri, a szegedi mesterek keze által vált szinte iparművészeti nevezetességgé. Aztán az újszegedi, szőregi kiskertészek kiskertemelték azt a csudálatos virágkultúrát, amiből (nemcsak láthatunk, gyönyörködhetünk benne, hanem) nagy szállítások történtek, s talán történnek manapság is...

Hogyne, exportálják egészen az Egyesült Államokig a szőregi rózsát.

Aztán az a nagyszerű gazdálkodás, ami a tanyai gyümölcsstermelésnek, a földiepernek, őszibaracknak az exportálása lehetővé teszi...

Végző soron belterjes gazdálkodás. Térjünk vissza a tudományhoz egy kicsit, bár amiről eddig beszéltünk, az is tudomány volt, hiszen a népi ipar-

ágaknak is Bálint Sándor a legjobb ismerője Szegeden. Van-e olyan írásod, ami nem szegedi téma?

Írásaim legnagyobb részben szegediek, szögedi vonatkozásúak, akár a Szei szótárra, akár Szeged művészettörténetére, Szeged városára, a szegedi paprikára, szegedi reneszánszra, szegedi példabeszédekre gondolok. De ugyanakkor egy másik ága érdeklődésemnek, kutatásomnak a népi hitéletnek a vizsgálata. Úgy érzem, hogy ezt a magyar néprajzi kutatás kezdettől fogva elhanyagolta, tehát még amikor virágjában volt ez a világ, még a századforduló táján, már akkor sem foglalkozott, és egyáltalában nem foglalkozott vele. Úgyhogy a néprajzi kutatásnak a területén valósággal fehér foltot jelentett ez a világ, ez a témakör, és ezeket nem hívó szemmel, nem tendenciózus elhatározással, hanem éppen úgy kell vizsgálnunk, ahogy megírjuk a magyar paraszti konyhának, vagy nem tudom és a bútornak, a népviseletnek a világát. Szóval ez is valami ilyenre vár, ilyen földolgozásra. Ezen a területen vannak kísérleteim, amelyek talán az alapvetést is jelentik a kutatás terén, ami a legutóbbi időben mintha élénkebb volna.

Rendkívül széles spektrum, amit fől soroltál, hiszen Szeged reneszánsz kori műveltségétől a Szegedi szótárig, a hitélet kutatásáig, a Szögedi nemzet című könyv a középkortól napjainkig ívelnek témáid, szinte azt mondhatnám, történelmi néprajzot dolgozol fel. Mi az a munka, ami legközelebb áll a szívedhez?

Erre nagyon nehéz felelni. Nagyon szeretem a Szegedi szótárat, benne van a szegedi nyelvnek rendkívül gazdag, kiművelt világa, aztán visszatükrözi ez a szegedi nyelv azt a korrespondenciát, ami az alkotó és a nép között van. Gondolok azokra az inspirációkra, amelyeket Dugonics András, Tömörkény, Juhász Gyula és mások merítettek ebből a nyelvi hagyatékból.

Itt is csak azt tudom mondani, hogy a mai szögedi nyelvet is érdemes lenne valakinek földolgozni, hiszen most már összehasonlítási alapunk van, méghozzá egy egyedülálló összehasonlító...

Már csak azért is, mert új szavak, új fogalmak vetődnek föl, annak a nagy társadalmi, gazdasági átalakulásnak a folyamán, amiben benne élünk, és cselekvőleg vöszünk részt ebben az átalakulásban. Viszont nagyon sok szó elavul már ahhoz képest, amit mondjuk én még használok. Néha fiatalabbak, alsóvárosiak is, akiknek mondok olyan szót, amiről föltételezem, hogy ismerős, és akkor rám néznek furcsán, Sándor bácsi, hogy tetszik ezt gondolni — ők sem ismerik. Tehát ezt a változást föltétlenül érdemes volna vizsgálni, mondjuk a gépesítéssel kapcsolatos szókincset...

Meg az új ipar...

A tsz-szókincs és így tovább.

A szobában, ahol ülünk, csupa könyv, könyvek az asztalon, az asztal alatt, a széken, lépni sem lehet, mindenesetre jellemző környezet. 21 esztendővel ezelőtt ismerkedtünk össze, az első szögedi ember Bálint Sándor volt, akivel szót válthattam, és valamilyen módon az életedet is ismerem. Mondd, akinek kitölti egész napját az etnográfiai kutatás, mert hiszen tudom, hogy kora reggeltől estig, napkeltétől napnyugtáig ezzel foglalkozol, lehet, hogy játszol, lehet, hogy szenvedsz, kínlódsz vele, most mindegy, mert egy szubjektív kérdést szeretnék föltenni: boldog vagy?

Boldog vagyok. Egy panaszom van csak az életre, persze az élet sem tehet róla, hogy kevés az idő. Annyi minden megfordul még a fejemben, amit szeretnék elvégezni, néha bizony 10-12 óráig dolgozok. Most már betakarítot-

tam lassan az anyagot, ülök itt az asztal mellett, írok, és néha úgy, olyan vágyakozással gondolok arra, hogy jó volna egy regényt elolvasni, de hát aztán lelkiismeret-furdalást érzek magamban, hogy neked más a dolgod . . .

Biztos vagyok benne, hogy sokkal több regényt olvasol, mint az átlagember.

Mindenesetre nagyon szeretem a muzsikát, és éppen a két végletet, nevezetesen a népzénet, nemcsak a magyar, hanem más népeknek a zenéjét is, van bennük valami nagy testvérség, azonkívül pedig a magaslatokat, Mozartot, Bachot, meg Vivaldit. Ezek, ha nagyon elfáradok, olyan hallatlanul felfrissíté- nek és mindent elrendeznek bennem, amiért nagyon hálás vagyok a gondvise- lésnek vagy sorsnak, hogy ezt az örömet megadta számomra, hogy a zene so- kat mond.

Már többször eszembe jutott és mondták is, hogy miért nem írom meg az önéletrajzomat, visszaemlékezéseimet. Igen, talán érdemes volna, de egyelőre annyira elfoglal ez a közvetlenül kijelölt munka, így csak gondolok rá. Főleg azt a nagy változást szeretném az én életemben leírni, amit a magyar, speciá- lisan a szögedi népnek a sorsában megfigyeltem. Aztán arra, ami velem is tör- tént itt-ott, talán sor kerül. Szeretnék valami olyat, amiben valahogy megvan az önéletrajzi visszaemlékezésnek a kötelező objektivitása, és ugyanakkor pe- dig a kicsit szabadabb fogalmazás, nagyobb kitekintésnek követelményeivel is rendelkezik.

Szavadon foglak majd Sándor bácsi, és a kéziratot majd nagyon szeretném látni. Naplót vezetsz, vagy csak emlékezésből írnál?

Kérlek szépen, van nekem egy kis magnóm . . . Szóval kérlek, szeretném azt a világot megörökíteni, amibe beleszülettem. Ugyanakkor azt a világot, azt a társadalmat, azt a kultúrát, amibe belekerültem. Valahogy mindig arra tö- rekedtem, hogy én ezt a kettőt közelebb hozzam, összebékítsem, kigyenlítsem, szóval, ami a paraszti kultúrában akár emberi, akár szellemi, akár erkölcsi ér- ték volt, minél nagyobb mértékben beleépüljön ebbe a mi alakuló urbánus szo- cialista kultúránkba. És hát, szeretném színesebbé tenni, persze erre sok kísér- let van, és szép eredményekkel is dicsekedhetünk. Közismert, hogy a külföld nem arra kíváncsi a magyar kultúra esetében, hogy mi hogyan mondtuk fel a nyugat-európai leckét, akár irodalomban, akár művészetben, persze meg kell tanulni, meg kell ismernünk ezeket . . .

Sok esetben jobban mondtuk fel, mint ők . . .

Jobban mondjuk, ez is igaz. De inkább gondolok a zenékre, gondolok az iparművészetünkre és a költészetünkre. Líránkra például, és azt szeretném, hogy minél többet beleépítsünk ebből a hagyományunkból magunkba és ebbe a mi műveltségünkbe, hogy valahogy elkerüljük a mi korunknak a kísértését, az elmagányosodást, az elidegenedést és elszigetelődést, szóval, hogy meg tud- junk maradni a technikának és civilizációnak, a modern életnek a legmaga- sabb fokán is annak, ahogy gyüttünk.

Hogy érzed, a szegedi ember zárkózott, vagy kevésbé zárkózott, mint más tájegységek embere?

Inkább talán zárkózott, de ez nem jelenti azt, hogy ne tudna őszinte lenni, ne tudna jó szívvel lenni mások iránt is. Van egy szegedi példabeszéd, amelyik azt mondja, hogy a szögedi táj, a szögedi sár ragaszt. Ezzel azt akarják mon- dani, hogy aki idekerül, nem szögedi Szegedre, az előbb-utóbb ittragad vala- miképpen, jól is érzi magát. De vannak ellenpéldák is, de hogy jól érzi-e magát, ahhoz szükséges az is, hogy ez a szögedi ember olyan szívvel fogadja, hogy ne

legyen érzelmi vagy szellemi hiányérzése. Az, hogy igazi szögedi embőr nem ismerte sose akár a felekezeti, akár a faji gőgöt. Persze, amibe ő beleszületett, ahhoz ragaszkodik. De semmiféle gyűlöletet, elfogultságot nem érzett másokkal szemben, más fajtákkal, más kultúrákkal szemben, tehát van benne valami nagy asszimiláló erő. A XVIII. században azt hitték, hogy szerb vagy német várossá válik Szeged, és kiderült, hogy mégsem. Pedig semmiféle erőszakos adminisztratív eszközökkel nem léptünk föl azokkal szemben, akik nem magyarul beszéltek, de jól érezték magukat. Ennek a beilleszkedésnek legcsodálatosabb példája a Tömörkény István. Steingasner István, aki olyan tökéletesen szegedivé vált, annyira át tudta érezni és ki tudta fejezni azt, ami igazi humánus a szegedi népben.

45 előtt hogyan is volt?

Iparkodtam mindig önmagamhoz hű lenni és azokat az értékeket, azokat az intelmeket megvalósítani, amiket akár a szülői házban, akár ebben a szegedi atmoszférában magamévá tettem. Ezt nehéz szavakba mondani. Egy tiszta elfogulatlan humanitás mindennel szemben, különösen azokkal szemben, akik valamiképpen rászorulnak, hogy szeressük őket. Bevallom, hogy amikor a tanítóképzőben tanítottam, 14 esztendőn keresztül, a proletár- és a parasztgyerekeknek — sok kis parasztgyerek járt oda — mindig egy jeggyel jobbat adtam, mint amit megérdemeltek volna. És harcoltam értük a tanári karban is, ha szükséges volt, tudván azt, hogy ők milyen hátránnyal indulnak neki az életnek azokkal szemben, akik mondjuk kedvezőbb, elismertebb társadalmi körülmények között nevelkedtek föl. Azután ennek az eredménye az lett, hogy engemet a baloldalra helyeztek el a két világháború közötti korszakban. (Meggyőződésem, hogy a magyar történelemnek ez a legsötétebb és legelvetemültebb korszaka. Abban látom ezt, hogy nem ismerte fel a kötelességét, amit a közzel, elsősorban a szegénységgel szemben meg kellett volna valósítania, aztán nem volt meg az elfogulatlanság azokkal szemben, akiket bántottak, akiket üldöztek.) Baloldali hírben állottam tehát az egyetemen mint hallgató is (kapcsolatom Budayékkal), később mint oktató is.

Sándor bácsi, nem személyes dolgot kérdeztem én tőled. Ha azt mondod, hogy Téged úgy tartottak számon, mint kommunistabarátot, vagy mint zsidóbérencet, akkor ez így van, és akkor nem kell megmagyarázni, hogy miért, mert azt tudjuk.

... Szóval rá gondoltam arra, hogy az az arany középút, ami tulajdonképpen sokszor az opportunizmust leplezi, az alkalmazkodást, az érdeket — az az arany középút sokszor a legnehezebb, amit egy embernek adatott járni, az, hogy megőrizze az elfogulatlanság, tehát az igazság szeretetét mindenképpen. Aztán történtek, amik történtek, de azért most úgy látom, hogy mégsem volt hiába, egyrészt talán a munkám, másrészt talán az az emberi magatartás sem, mert senkinek tudatosan, de talán tudattalanul sem ártottam. És ez a legjobb érzés az embernek a számára.

Különleges kategória a folklór, amivel foglalkozol. Mondd, a tárgyi néprajz nem vonzott?

De, föltétlenül. Egyrészt csak gyakorlati szempontok indokolhatják a szellemi néprajznak és a tárgyi néprajznak a kettéválasztását. A kettő együtt van. A szellem a tárgyakon fejeződik ki egyfelől, másrészt pedig a tárgyak a szellemet szolgálják. Most, pláne az utóbbi években, az utóbbi évtizedekben a néprajz is közeledett a felismeréshez, hogy a tárgyak is szellemi értéket hordoznak, nemcsak mint műalkotások, hanem mint egyszerű, mit mondjak, szer-

szám, paraszt- vagy iparosszerszám is. Szóval ezt az elszigetelődést nem éreztem magamban — tárgyi és szellemi —, csak annyiban fogadtam el, hogy a témákat leszűkítsük azért, átmenetileg, hogy azt, amivel foglalkozunk, sokkal tökéletesebben, sokkal világosabban meg tudjuk közelíteni.

Többször beszéltünk egymás közt a szegedi nagy tájról. Itt két dolog van, hiszen a gazdálkodás módja különbözik a tanyán és különbözik a városban. Tőled tanultam, hogy ha valaki hazamegy, akkor a tanyáról bemegy a városba, és ha azt mondja, megyek a tanyára, az azt jelenti, hogy kimegyek a tanyára. És a századelőn a temető is Szegeden volt és a tanyáról halottaikat behozták, hazahozták. Hogy érzed ezt a kötődést, oldódott-e napjainkban, hiszen a tanyavilág szűnőben van?

Rendkívül erős volt, egészen a legutóbbi időkig ez a kötődés. Természetesen most részben tanyaközségek alakultak, részben pedig a foglalkozások megváltoztak, eltolódtak, de még most is eleven ennek a tudata. Képzeljük el, hogy a múlt század körülbelül 50-es, 60-as éveiben indult meg a tanyásodás itten a szegedi tájon, és ezeket a pusztákat szegedi, elsősorban szegénysorsú családok szállották meg. Voltak köztük jobb módúak is, de városkörnyéki bérleteket vállaltak, és sokszor nagyon hősies körülmények között állották meg a helyüket. Az a különös, hogy talán a magyar tanyafejlődés a legmagasabb színvonalra itt, a szegedi tájon jutott. Mert akár Makón, akár Vásárhelyen, akár Kecskeméten, amiket jobban ismerek, de más városokban is (tanyás városokban is hasonló a helyzet), megmaradt a városi gazda, az a civis, vagy az a — elterjedt a két világháború között ez a szó — basaparaszt, akinek voltak a tanyán földjei, 80-100-200 hold föld, ezeket vagy felesekkal, vagy béresekkal munkáltatta meg. Ellenben a szegedi tájon ilyen nagy arányú, ilyen nagy tagú földbirtokok a tanyán nem voltak. Az átlag, akinek 30-40 hold földje volt, az már a legeleje gazdának számított. Vásárhelyen vagy Szentesen ez nem jelentett semmit. A város a maga földjét bérbe adta kisparasztoknak, 25 esztendőre. Ha a 25 esztendő lejárt, akkor minden további nélkül az a család bírhatta, bérelhette tovább. Ellenben más városoknál, hogy minél kevesebbet vergődjön a városnak a vezetősége, a földet kiadták 100-200 holdas egységekben, és ezeken éppen olyanforma gazdálkodás folyt, mint mondjuk az uradalmaiban. Itt ellenben, ezek a kisparasztok (az örökföldök is fölprózádtak) nagyon nehezen váltak meg tőlük, drágák voltak aránylag a földek, szükség-szerűen át kellett térni a belterjes gazdálkodásra. Tehát a tanyai bérlőnek érdemes volt szőlőt telepíteni, gyümölcsöt telepíteni, ami nem hoz azonnal jövedelmet, várni kell rá, de abban a tudatban, hogy ez egyszer neki fog teremni, neki fog gyümölcsözni.

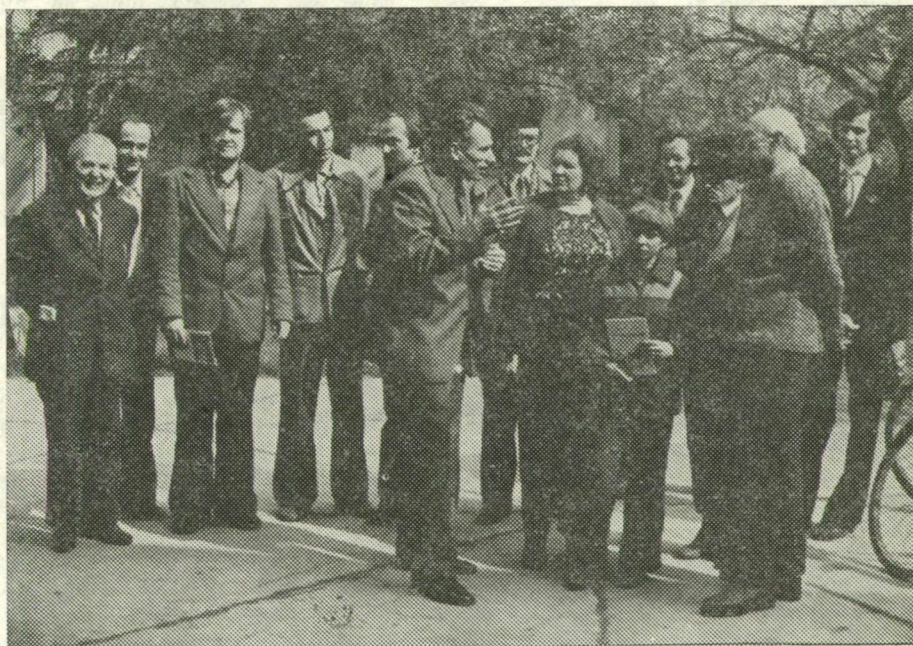
Ennek köszönhető a szegedi magas fokú belterjes gazdálkodás.

A paprikakultúra, a gyümölcskultúra, a szőlőkultúra hasonlóképpen. És ugyanezt csinálták aztán azok, akik mégis szerettek volna örökföldet (az akkori időknek tipikus ideálja volt ez), ezért mentek el sokszor szegedi tanyai parasztok elmaradottabb homokpusztákra, a halasi földre, Majsára, egészen föl majdnem Kalocsa alá, ahol még voltak fölparcellázható puszták. Aránylag olcsón, törlesztésre tudták ezeket a földeket megvásárolni, és aztán itten beálltak a munkába. A futóhomokot keserves izzadással megkötötték, a halasi tanyavilágot szegedi parasztok, kisparasztok telepítették be. Ebben a tekintetben tehát más volt a tanyafejlődési ütem. Na most, amit a legelőbb kérdeztél, a tanyavilágnak a kapcsolata a várossal. A város sokáig ellene volt, hogy itt a szegedi földön faluszerű tömörülések gyűjjenek létre, mert attól félt, hogy adózókat

veszít el. Ez volt az egyik fő szempont, nem az emberi. Másrészt pedig az, hogy ezek önállósodnak és külön autonómiára törekcszenek. Hosszú időközön keresztül csak tanyaközpontot létesítettek, néhányat a szegedi határban, ahol egészen alacsony rendű közigazgatási funkciókat, szolgáltatásokat juttattak nekik. Például ami már nagyon fontos, volt orvos, állatorvos. A város lényegében kezében tartotta az egész határát a városnak, tehát ide jártak be adót fizetni, ide jártak be természetsszerűen vásárolni, ide temetkeztek természetsszerűen hosszú időn keresztül. Mondjuk egy alsóvárosi szivesebben kerestt magának házastársat egy alsótanyai, mórahalmai vagy rözskei családban, mint hogy elmenjen Fölsővárosra vagy Sándorfalvára. Tehát ezek a vérségi kapcsolatok is hosszú időn keresztül idefűzték a tanyai népet a városhoz. Nem beszélve arról, hogy mondjuk az ügynevezett havibúcsúnak, az alsóvárosi templombúcsúnak, nemcsak vallásos jelentősége volt, hanem nagy társadalmi funkciója is, mozgogatta azokat, akik kiszakadtak a tanyára, meglátogatták a városi rokonokat, vendégül látták a városiak őket, kimentek a temetőbe szüleiknek a sírjához és így tovább. Aztán a lakodalmak, családi események is szorosabban összefűzték őket.

Én azt hiszem, hogy hosszúra nyúlt a beszélgetés, de valamilyen módon eljutottunk a szeged-alsóvárosi halász és molnár fiától, illetve unokájától Szeged műveltségéig, és azt hiszem, hogy mindez összefoglalja Bálint Sándor életét és tudományos kutatásait is. Köszönöm szépen a beszélgetést.

TROGMAYER OTTÓ

A félegyházi múzeum udvarán Balogh Edgárral 1977. március 10-én

(Nagy Ádám fölvétele)